

Bunun sebebi bilgi almak için kendilerine başvurduğumuz farklı Türk bilim adamlarının farklı tutumlarından doğmaktadır.

TARİHSEL ve DÜŞÜNSEL KAYNAK

Türkiye’de sosyal bilimler Osmanlı’nın son dönemleri ve Türk Cumhuriyetinin ilk yıllarında karşılaşılan sosyal, ekonomik ve siyasi sorunlara çözüm bulma çabasıyla gelişti.¹ 18. yüzyılın sonunda 19. yüzyılın başında Osmanlı aydınları İmparatorluklarının çöküş sebeplerini ve mümkün olan kurtuluş yollarını tartışmaktaydılar. İslâm Doğunun Hıristiyan Batı karşısındaki yalın halini hayretle seyrediyorlardı. Muhafazakâr veya “Pan-İslamcı” lar çözüm olarak islâmi nitelikte bir yeniden canlanış öngörürlerken, “Batıcılar” Avrupayı başarıya götüren sosyal, hukuki, eğitsel ve idarî bütün kurumların alınmasını teklif ediyorlardı.

Ordu Batıdan Doğuya doğru ilerleyen kültür hareketi için önemli bir kanal olmuştur. Güçlü Avrupa ordusuyla ilişkide olan Osmanlı liderlerinin çoğu çöküşün sebebini kendi ordularının taktik ve araç-gereç yönünden modası geçmiş oluşuna hamlediyorlardı. Böylece, Batılı anlamda modern matematiğin, fizik bilimlerin okutulduğu yeni okullar kuruldu. Örneğin, 1828 de Avrupalı kurucular “yeni” Osmanlı ordusuna doktor yetiştirecek bir tıp okulu kurdular. Sivil ahali hâlâ Galen ve İbni Sina yazmalarına dayalı bir tıp tedavisi ortamı yaşamaktaydı (Lewis, 1961 : 82-83).

Avrupayla olan diplomatik ilişkiler Batı etkilerini İmparatorluğa sokan ikinci bir kanal olmuştur. 1834 de elçi olarak Paris’e yollanan Mustafa Reşit Paşa (1800-58) 19. yüzyıl Osmanlı reformlarının gerçek mimarı olarak gösterilir. O, Fransızları esas alarak, önemli Fransız aydınları olan Orientalist (Şarkiyatçı) Silvestre de Sacy ve toplum felsefecisi Auguste Comte’dan etkilenip, fikirlerini buna göre değiştirdi. Onun Comte ile olan yazışma ve konuşmaları Osmanlı yönetimi ve toplumunu geliştirmek için metodlar arama yolunda bir Osmanlı liderinin Batının sosyolojik düşüncesi ilk ve doğrudan ilişki olmaktadır. Paris’ten sonra Reşit Paşa Londra’ya yollandı, burada da İngiliz siyasi sisteminden epeyce etkilendi.

Onun geniş çapta düzenleyip şekil verdiği reformlar topluca “Tanzimat”, “tekrardan düzenleme” adıyla bilinir ki başlıca ilkeleri şunlardır (Lewis, 1961 - 105) : Hayat ve itibar güvenliği, toprak vergisi yüzünden köleliğin kaldırılması ve buna benzer cezalandırmalara son verilmesi, silahlı kuvvetlerin düzenli bir şekle sokulması, din farkı gözetmeksizin vatandaşların kanun karşısında eşit sayılması.

Bu son ilke eski İslâm geleneğini en çok değiştiren, bu yüzden İslâmî esasları en çok sarsan ilke oluyordu.

Avrupa ile yoğun ilişkiler, Fransız, İngiliz ve Sardinya Birleşik kuvvetlerinin Osmanlıların yanında Rusya'ya karşı savaştığı Kırım savaşında (1853-56) görülür. Çok sayıda İngiliz, Fransız ve İtalyan subay, tüccar, gazeteci, askeri ve gezgini İstanbul'da ve İmparatorluğun diğer kısımlarında ekonomik ve düşünce yönünden Avrupalı tarzı getirdiler. Birçok varlıklı Osmanlı ailesi için evlatlarını bir Avrupa eğitiminden geçirmek moda oldu, öğrenciler için Paris, Cenova, Londra gibi Batı kültürü ve siyasi düşüncesinin merkezi olan şehirler tercih olundu.

Tanzimatı izleyen dönemde, şekil ve öz yönünden klasik Osmanlı edebiyatından farklı bir edebiyat gelişti. Batı sosyal ve siyasi düşüncesini Türkiye'de yayan bu edebi harekete üç kişi öncülük etti : İbrahim Şinasi (1827 - 71), Ziya Paşa (1825-80) ve Namık Kemal (1840-88).

İbrahim Şinasi bir topçu subayının oğlu olup çocukluğunda, Osmanlı hizmetindeki bir Fransız dönmesinden (renegade) Fransızca öğrenmişti. Sonra, Paris'te Mustafa Reşit Paşanın himmetiyle yazılarından çok etkilendiği şair-devlet adamı Lamartin'in yanına geldi. Beş yıl sonra Türkiye'ye döndü ve Halk Eğitimi Nazırlığına atandı. 1859 da bu işten ayrılınca Batıdaki gibi bir gazete çıkarmaya başladı (Lewis 1961 : 133-134).

Ziya Paşa da çocukluğunda Fransızca okumuş, ve Mustafa Reşit Paşanın yardımıyla Sultanın üçüncü sekreterliğine atanmıştır. Daha sonra Osmanlı yöneticileriyle fikir ayrılığına düşmüş Avrupaya gönderilerek sırasıyla Paris, Londra ve Cenovada kalmıştır. Rousseau'nun Emile'ini Türkçeye çevirmiş ve Osmanlı düzenini şiddetle eleştiren bir de eser yazmıştır. Rüya adlı bu kitabında Osmanlı İmparatorluğunun reorganizasyonu meselesini Fransız ve İngiliz rejimlerinin ilkeleriyle karşılaştırarak ele almıştır (Emin 1934).

Namık Kemal bu üç yenilikçinin en genci ve ünlüsüdür, aristokrat bir aileden, dünyaya gelmiş, özel hocalar tarafından eğitilmiştir. Onyediy yaşındayken Türkiye'nin Batıya açılan penceresi olan Bab-ı Ali'nin Tercüme bürosunda iyi bir mevkiye getirilmiştir. Bu sırada Şinasi'nin etkisine girmiş ve onun gazetesinde bir arada çalışmıştır. Burada yayınlanan Osmanlı işlerini eleştiren makaleleri sebebiyle devlet adamlarının husumetini çekmiş ve o da 1867 de Ziya Paşa ile Avrupa'ya yollanmıştır. Orada geçirdiği üç yıl içinde Londra, Paris ve Viyana'da bir yandan hukuk ve iktisat tahsil eder-

ler grubuna katılarak Türkiye'nin çağdaşlaşması sorunlarına girdi. 19. yüzyılın Avrupa sosyolojisi ve Emile Durkheim'in kavramları, teori ve metodlarından Türk toplumunun durumuna en uygun olanını inceledi.

Sabahaddin gibi, Gökalp'de Türkiye'deki siyasi değişimin bir anlamda genel sosyokültürel değişimle atbaşı gitmesi gerektiğine inanıyordu. Bu arada Durkheim'in sosyolojisini Türk sosyal ve kültürel problemlerine uygulamayı denedi. Türk dergilerinde yazdığı özgün makalelerinde Türk ve İslâm bütününe Batı uygarlığının nasıl birleştirileceğini açıkladı. Gökalp'in mülâhazalarından başlıcası "kültür" ve "uygarlık" arasındaki ayırmadır. Ona göre uygarlık farklı halklar tarafından yaratılan paylaşılmış değerlerdir; bunun için de öncelikle insanoğlunun bilimsel ve düşünsel ürünleri yer alır. "Kültür" ise tersine bir tek milletin sosyo-kültürel değerleri, kendine mahsus görüş ve ifadeleridir. Reformcu topluluk içinde Gökalp, önce orijinal kültürü anlayıp kavramak, daha sonra ise bu kültürün, içinde uyumlu bir şekilde yer alacağı bakış tarzına uygulamayı savunuyordu. Onun sosyo-kültürel felsefesi Türkiye'de birbiriyle zıtlaşan Pan-İslamistlerle Batıcılar arasında bir çözüm getiriyordu. Bu iki zıt ekipten farklı olarak Gökalp millî gelişmede Türkleşmek, İslâmlaşmak ve çağdaşlaşmayı uyumlu bir bütünlük içinde birlikte savunuyordu (Emin 1931, Gökalp 1959, 1968 : Heyd 1950).

Gökalp Türk Devriminin fikir babası olarak bilinir (Webster 1939 : 138). Türkiye'de ilk sosyoloji kürsüsü 1915 de İstanbul Üniversitesinde onun için kuruldu. Kendisi sosyokültürel araştırmalar enstitüsü ve 1917 de kısa bir süre çıkmış olan İctimaiyat Mecmuasını kurdu. Onun etkisiyle Durkheim, Lévy - Bruhl, Faunconnet ve Mauss'un birçok önemli eserleri Türkçeye çevrildi : Gökalp liselerde de sosyolojiye giriş dersi koymayı önerdi. Onun bu önerisi 1924 de Fransız Eğitim Bakanlığının Fransız okullarına uygulanan şekliyle alındı. İlk sosyoloji kitabı olarak Hess ve Gleyze'nin yazdığı Fransızca kitap tercüme edildi. 1927 de, Gökalp'in ilk öğrencileri Mehmet İzzet ve Ali Kâmiyine Fransız modellerine uygun ilk okul kitabını hazırladılar. Türkiye'de, II. Dünya Savaşı öncesi sosyolojisinde Gökalp ve Durkheim'in ağır basan etkileri görülür (Berkes 1936).

Osmanlı döneminin sonu ve cumhuriyetin başlarında bütün sosyal düşüncelerde görülen ortak özellik "sosyolojinin bir felsefe gibi hatta dini bir düşünce gibi ele alınması ve ahlâki, sosyal, siyasi hatta dini problemlerde mistik bir kaynak olarak kabul edilmesidir" (Lewis 1961 : 227).

Genç Türkler kendi görüşlerine Osmanlıcılığın mirası gibi bakıyor, Osmanlı İmparatorluğunun, içinde her ırktan ve dinden bütün ahalinin vatandaşlık haklarına sahip, bunun huzuru içinde yaşamalarını sağlayacak liberal kurumlarla çağdaştırılmasını istiyorlardı. Fakat, Arap milliyetçiliğinin gelişmesi ve 1900 lerin başında patlak veren Balkan savaşında Arnavut ve Slavların Osmanlı İmparatorluğundan ayrılması Osmancılık akımını uygulanamayacak bir hale sokmuştu.

19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başına doğru, Pan-Türkizm akımı, birçok kaynaklardan beslenerek Asya'daki Türk halklarını bir millî devlet halinde toplamayı hedef alan yeni bir siyasi ideoloji haline geldi. Bu akımı doğuran ve geliştiren kaynaklar : Avrupa'daki milliyetçilik akımının örnek teşkil etmesi, Türkolojinin Türk dili, tarih ve kültürü Türkiye'de ve Avrupa'da gelişmesi; Aydın "Rusya Türkleri" (Müslüman Tatarlar, Volga Türkleri, Orta Asya, Kırım ve Azerbaycan) nin Rusya'daki Pan-İslavizm akımını tanıdıktan sonra Türkiye'ye göç etmeleridir.

Bu yeni ideolojinin ilk belirtisi "eski kalıntıları, tarihi, dilleri, edebiyatları, etnografi ve etnolojisiyle, sosyal şartları ve Türklerin bugünkü medeni durumları, Türk ülkelerinin eski ve çağdaş coğrafyası" üzerinde çalışmalar yapmayı şiar edinen 1908 de İstanbul'da kurulan Türk Derneğidir (Lewis 1961 : 343) Gökalp 1912 de derneğin organı Türk Yurdu'nun başına geçerek Türkçü hareketin baş teorisyeni oldu. Onun dergi başkanlığı sırasında Türkçülük üzerine birçok kültürel ve siyasi yazı yayınlandı.

Türk Yurduyla birlikte 1912 de İstanbul'da Türk Ocağı adlı bir kulüp kuruldu ve şubeleri diğer şehirlere yayıldı, bu dergiyle ilan olunan gaye Türklerin sosyal, ekonomik ve bilimsel seviyesinin gelişmesi, Türk ırkının ve dilinin yücelmesi yolunda çalışmalar şeklinde özetleniyordu (Lewis 1961 : 344). 1930 da bu topluluğun Türkiye'deki şubelerinin sayısı 255 i bulmuştu (Karpat, 1963 : 56).

I. Dünya Savaşında Osmanlı İmparatorluğunun yıkılışı ve hemen ardından Atatürk'ün dinamik liderliğinde kurulan Türk Cumhuriyeti Pan-İslâmizm, Osmanlılık ve Pan-Türkizm ideolojilerini terketti. Atatürk Türkiye'yi çağdaştırmak, Batılı bir millî devlet haline getirmek istiyordu. Onun dış politikası bütün istilâcı hayallerin karşısındaydı. Atatürk'ün görevi milleti Türk devleti sınırları içinde, dini ve sülâlelere dayanan bağımlılıklardan ayrı bir Türk anavatanı bir bütün olarak toplamaktı.

Bu görüş Mustafa Kemal ve çevresindekiler tarafından, Türklerin beyaz, Arî ırka mensup, Ortaasya kaynaklı ve bütün uygarlıklardan haberdar bir toplum olduğu şeklinde benimseniyordu. Eski vatanındaki olumsuz hayat şartları nedeniyle Türkler çeşitli dalgalar halinde, beraberlerinde uygarlıklarını da taşıyarak Asya ve Afrikanın çeşitli bölgelerine göç etmişlerdi. Çin, Hint ve Orta Doğudaki uygarlıklar asılları Türk olan Sümer ve Hitit öncü kavimleri tarafından yaratılmıştı. Buna göre Anadolu antik çağlardan beri bir Türk yurduydü. Yarı yarıya hatalı da sayılabilecek olan bu gerçek devletin resmî görüşü olarak ortaya kondu, bu doktrini "doğrulamak" üzere birçok araştırma grupları çalışmaya başladı (Lewis 1961 : 353).

Artık Anadolu Türk milliyetçiliğinin beşiği olmuştu. Arkeoloji, antropoloji ve tarih Anadolu kültürlerinin Türk çağlarına kadar olan devamlılığını sağlamaya yararırken Anadolu'nun Batıyla olan yakınlığı da ortaya konuyordu (Karpat 1963 : 56).

Pan - Türkizm - Türk Ocağının kuruluş felsefesi kendi içinde çelişkiye düştüğünden, Atatürk bu kurumun yerine Cumhuriyet Halk Partisinin denetiminde Halk Evleri adını alan yeni bir eğitim-kültür kurumu kurdu. Kuruluş tarihi olan 1932 den 1950 de kapanışına kadar Halk Evleri 478 şube halinde şehirlerde, kasaba ve köylerde Türkiye'nin her yanına hızla yayıldı." Bu kurumların ilk amacı Anadolu toprağında yatan millî kültürü halkla aydın arasında bir köprü kurarak yaygınlaştırmak, ikinci amacı ise, uygarlık unsurlarını, Cumhuriyet rejiminin kendine özgü milliyetçi düşüncesini bir öğreti haline getirmek" idi (Karpat 1963 : 55).

Halktaki kültürü aydın kesimine öğretmek için, Halk Evleri 1930 ve 1940 larda, Anadolunun taşra merkezlerinde sayısız dilbilim, etnografik ve folklorik eser yayınladı. Bu eserlerin birçoğu yetersiz olmakla beraber, bazıları dikkat çekici nitelikteydi. Bunlar arasında etnografik alanda Hamit Zübeyir Koşay (1944), Abdülkadir İnönü (1968) ve Mehmet Halit Bayrı (1939, 1947) nin eserlerini sayabiliriz.

Milliyetçi eğilimdeki genel siyasetin bir başka sonucu olarak İstanbul Üniversitesinde 1924 de kurulan Türkoloji Enstitüsünü sayabiliriz. Bu kurumun yayın organı tarihi, filolojik ve folklorla ilgili makaleleri kapsayan Türkiyat mecmuasıdır.

Gelişme Dönemi

Türkiye'de sosyal antropoloji bu milliyetçi amaçların ortamı içinde kendiliğinden gelişti. 1925 de Antropoloji Enstitüsü veya Türkiye Antropolojik Araştırma Merkezi adıyla bilinen kurum İstanbul Üni-

versitesi Tıp Fakültesi içinde kuruldu. Buranın yayınlarının çoğu fiziki antropoloji konularındaydı, bu arada İstanbul Üniversitesinde 1925 den 1931 e kadar Dinler Tarihi Profesörlüğü yapmış olan George Dumézil (1928)'in bazı folklor çalışmalarını, aynı dönemlerde İstanbul Üniversitesinde sosyoloji dersleri veren Max Bonnafous (1928)'un İstanbul şehrindeki intihar olayları üzerine sosyo istatistiksel bir çalışmasını bastı. Enstitünün yayınladığı ilk gerçek sosyal antropolojik eser Kemal Güngör'ün "Güney Anadolu Yürükleri Üzerinde Etno-antropolojik Çalışma" sıdır (1940-41).

Şevket Aziz Kansu (d. 1909) ilk Türk profesyonel antropoloğu olarak bilinir. 1927 de İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde asistan-ken "Ecole Pratique de Houtes Etudes" deki Laboratoire d'Anthropologie'nin başkanı Georges Papillaut'la ve Ecole d'Anthropologie'de çalışmalar yapmak üzere Fransa'ya gönderildi. Kansu 1929 da "L'Etude morphologique des erânes néocaledoniens et des négres africains" adlı tezini başarıyla savundu ve kendisine "le diplôme des sciences anthropologiques" (Kansu 1940 : 37) verildi. Aynı yıl Türkiye'ye dönerek İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesinde fiziki antropoloji dersleri verdi ve Antropoloji Enstitüsünün yayını Revue Turque d'Anthropologie'i çıkardı. 1933 de Cumhurbaşkanı Atatürk kendisini Ankara'ya davet ederek ondan bir arkeolojik kazı yapmasını istedi. Kansu, 1935 de, Anropoloji Enstitüsünü yönetmekteyken yeni kurulmuş olan Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinde fiziki antropoloji, etnoloji ve prehistorya alanındaki çalışmalarıyla çok tanınmış bir bilimci. Antropoloji ve Etnoloji Bölümünün Ordinaryüs Profesörü ve kürsü başkanı, ve 1946 da Ankara Üniversitesinin ilk Rektörü ünvanını aldı (Kansu 1946, 1955).

Enstitünün baş görevi Kemalist tarih tezini işlemekti : Kültürel kaynakları araştırmak, tarihi gelişmeyi ve Türk halkının fiziki karakteristiklerini ortaya koymaktı. Meselâ, 1937 de, Atatürk'ün emriyle, antropoloji profesörleri, öğrenciler doktorlar ve sağlık memurları bütün Türkiye'yi dolaşp 64.000 kadın ve erkeğin kafatası ölçülerini altı ay gibi bir süre içinde aldılar (Kansu 1940 : 20-23).

Türkiye'nin Batılılaşması planının bir parçası olarak, Atatürk 1930 larda Ankara'da çeşitli fakülteler kurdurduğu gibi 1933 de İstanbul Üniversitesini de tekrar düzenletti. Hitler'in siyasetini kabul etmeyen 100 kadar profesör derhal çağırılarak kabul edildi. Bunlar arasında 1930 larda Ankara'ya gelenlerden besteci Paul Hindemith Türk müzik eğitiminin islahına yardımcı oldu; Opera Müdürü Carl Ebert Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı ve Sahne Sanatlarını kur-

du ve yönetti; Hititolog Hans Güterbock (şimdi Şikago Üniversitesindedir); ve Sinolog-sosyolog Wolfram Eberhard (şimdi Kaliforniya Üniversitesi, Berkeleydedir) bunlar arasındadır (Fermi 1971 : 67, 352-53). Eberhard 1937 de Ankara Üniversitesine davet edilerek Klasik Çince ve tarih dersleri vermeye başladı. Çünkü Türkler Çin kaynaklarına dayanarak erken tarihlerini böylece bilgi bakımından tamamlamayı umuyorlardı. Oradaki 11 yıllık eğitimi süresince Çince ve halk bilim konularında, Türk bilim kültür tarihi hakkında dikkat çekici bir eser vermiştir (1962).

Türk sosyal antropoloji araştırmaları 1940 dan 1960 a kadar parlak bir şekilde gelişti. Tamamı köye hasredilmiş çalışmalar, saha araştırmaları elbette bu dönem içinde hem Türkiye'deki sosyal antropoloji ve hem de Türk kırsal hayatına yabancıların bakışından güçlü etkiler almıştır. Zamanımıza göre kayda değer beş bilim adamı sayabilirim.

Bunlardan birincisi olan Niyazi Berkes İstanbul ve Ankara Üniversitesinde sosyoloji öğrenimi gördükten sonra 1935 de Şikago Üniversitesinde araştırmacı olarak bulundu. Amerikan sosyolojisi (Berkes 1938-40) üzerine Ülkü dergisinde bir dizi makaleleri yayınlandı ve 1939 da Türkiye'ye dönerek Ankara Üniversitesinde sosyoloji doçenti oldu. 1940 da, Ankara yakınındaki bir grup köyde nüfus, ekonomik hayat, çalışma düzeni, maddi kültür ve sosyal düzen konularında saha çalışmalarına başladı (Berkes 1942). 1952 de gittiği Kanada'nın Mc. Gill Üniversitesindeki İslâm Araştırmaları Enstitüsünde profesörlüğe yükseldi. Onun en önemli yayını Türkiye'deki Laikliğin Gelişmesi'dir.

İkinci bilim adamı olarak aldığımız Behice Boran Columbia Üniversitesinde sosyoloji öğrenimi gördükten sonra Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi felsefe bölümünde sosyoloji doçenti ünvanını aldı. Başlıca eserinde (Boran 1945) Türkiye'nin batısında Manisa yakınındaki dağ ve ova köylerindeki bir grupta sosyal yapıyla ekoloji arasındaki ilişkiyi karşılaştırmalı olarak ele alır. Eserinin giriş bölümünde "sosyal kurum", "bütünleşme" ve "farklılaşma" gibi bir dizi yapısal kavramın tartışmasını yapmaktadır. Yazar aynı zamanda Durkheim'in sosyolojisini eleştirirken saha metodolojisinin önemine de karşı çıkmaktadır. Diğer bölümlerde yazar araştırma malzemesini demografi, ekonomi, sosyal tabakalaşma, dış ilişkiler, aile ve şehirleşme gibi başlıklar altında toplar. Boran siyasi bir hareketin içine girdi ve 1946 da Üniversiteyi bıraktı. Sonunda Türkiye İşçi Partisinin başkanı oldu, 1972 de Marksist hareket ordu tarafından önlendi, fakat 1975 de tekrar toplanan harekette Boran başkan oldu.

Bu devrelerin en esaslı çalışması Ankara yakınındaki Hasanoğlan köyünde sosyolog İbrahim Yasa tarafından yönetildi. Yaşa 1917 de Bergama'da doğdu; Missouri Üniversitesinden sosyoloji dalında B.A. (1933) ve M.A. (1937) ünvanlarını ve Cornell Üniversitesinden sosyoloji Ph. D (1941) ünvanını aldı. 1942 de Hasanoğlan yakınındaki bir köye sosyoloji eğitmeni olarak atandı, ve 1944'de onun öğrencileri köydeki sosyal, kültürel ekonomik hayat üzerinde çalışmaya başladılar, bütün çalışma dikkatleri, "köye demir yolunun gelmesiyle köyün ekonomik ve sosyal izolasyondan kurtulması ve kapalı bir köy halinden açık bir köye dönüşmesi" nin özelliklerini taşıyan 30 yıllık bir dönemin değişimleri üzerinde toplanmıştı (Yasa 1957 : iii). Ayrıntılı eserinin sayfalarında (Türkçesi 1955 de ve İngilizcesi 1957 de basıldı) hayatının çeşitli yıllarında köyde edindiği bilgiler yer almaktadır. Hazırladığı bu monografiyi şu kısımlarda inceliyor : araştırma metodları, köyün tarihi ve tabii çevre, seyahat ve ulaşım, nüfus, ekonomi, kan davası, eğitim, idari durum, din ve sosyal değişme.

Kitabın İngilizce basımına bir takdim yazısı yazan A.T.J. Matthews şöyle diyor (s. V - VI).

İlk belli başlı Türk sosyoloğu Ziya Gökalp'ten beri son zamanlara kadar Fransız ekolü bir takip edilmiştir. Onun yönelişi bilimsel olmaktan çok felsefidir : Türk toplumunun bugün ne olduğundan çok ne olması gerektiği üzerinde durmaktadır. Yazık ki bu görüşe gereğinden fazla ilgi gösteren bazı bilim adamları işin içine kendi ideolojik inançlarını kattılar, sonuç olarak siyasî liderlerle ters düştüler. Böylece bu anlayışın sosyolojide de kabulü imkânsız hale geldi. Bu monografinin, gelişmekte olan Türk sosyolojisinin yeni bilimsel bir yön kazanmasındaki seçkin rolünü kaydetmek gerekir.

Yasa, 1949 da, İstanbul Üniversitesinde Sosyoloji Doçenti oldu, 1950 yılı yazında Türkiye'nin batısındaki Sindel köyünde saha araştırmalarını yönetti. O, özellikle komünitenin sosyal, ekonomik, dini inanç ve aile yapısındaki insan ilişkilerinin etkisiyle ilgilendi (Yasa 1960). Bu eserlerinde, fakat daha çok Hasanoğlan çalışmasında Türkiye'de daha sonra yapılacak olan köy araştırmalarının bir modelini veriyordu. 1959 da Yasa Siyasal Bilgiler Fakültesinde Sosyoloji Bölümü Kürsüsünün başkanı olarak Ankara Üniversitesine geçti.

Bu dönemin dördüncü bilim adamı, 1919 Malta doğumlu Nermin Erdentuğ'dur. Ankara Üniversitesi Antropoloji Enstitüsünde öğrenimini, 1940 da mezuniyet ve 1942 de doktorasını tamamladı. Bundan sonra sırayla Asistan (1940), Doçent (1944), ve Profesör (1959) olarak Enstitüde görevine devam etti. Onun Hal (Er-

dentüğü 1956) ve Sün (Erdentuğ 1959) e bağlı köylerde yaptığı saha çalışmaları Türkiye'nin gelişmemiş doğu bölgesindeki kırsal komünüteleri konu alan tamamen etnografik bir kitaptır. Çalışmalarında yazar malzemesini ekonomik hayat, sosyal, dini hayat ve inançlar gibi başlıklar altında topluyor. (Köy çalışmaları hakkında ilgi çekici bir kısım yazıları bu dönem içinde Hilmi Ziya tarafından yayınlanan Sosyoloji Dergisinde çıkmıştır).

Bu dönemin sosyal bilimcilerinden seçtiklerimizin sonuncusu Mümtaz Turhan'dır (1908-60). Turhan babasının devlet memuru olarak görev yaptığı doğu Anadolu şehri Erzurum'da doğmuştur. İlk öğrenimini Kayseri, lise öğrenimini Bursa ve Ankarada yaptı. Sonra Berlin ve Frankfurt Üniversitelerinde okudu, 1935 de psikoloji doktorası aldı. 1935 de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Deneysel Psikoloji asistanı olarak atandı, 1939 da Doçent oldu (Gülensoy 1969 : 244). Bundan kısa bir zaman sonra İngiltere'de Deneysel Psikoloji Profesörü Sir Fredric C. Bartlett'in yanına giderek çalıştı ve 1944'de Cambridge Üniversitesinde ikinci bir doktora daha yaptı, 1952 de İstanbul Üniversitesinde psikoloji kürsüsünün başkanı seçildi.

Yazıları, araştırma ve dersleriyle, Turhan Türkiye'deki psikolojik antropolojinin gelişmesinde başta gelen kişi sayıldı. Gökalp gibi, o da Türkiye'deki sosyal bilimciler topluluğunun fikri lideri oldu. Turhan Türkiye'nin Batıyla olan kültür ilişkilerine aşırı bir ilgi duydu. Käydeki gelişme ve eğitim reformu hakkında yazılar yazdı. Onun ilk ve en önemli sosyal bilimle ilgili eseri - Kültür Değişmeleri : Sosyal psikolojik Deneme (1951) - olup, bu eserinde Rivers, Malinowski, Rodcliffe Brown, Wissler, Redfield, Linton, Lowie, Kroeber ve diğerlerinin farklı antropolojik kültür teorilerini katkılarıyla tekrar ele almıştır. Daha sonra, şahsen yönettiği saha çalışmalarıyla beş Doğu Anadolu köyünde davranışlar ve kültürle ilgili değişimleri araştırdı. Bunu Osmanlı İmparatorluğunun son yüzyıllarında bir psikokültürel değişme tartışması izledi. Analizleri boyunca, o Batılı sosyal bilimcilerin, özellikle güvendiği Barlett (1923, 1946)'in teori ve kavramlarını uyguladı. Barlett'inkine uygun olarak, Turhan kültürü "sert" ve "yumuşak" deyimleriyle belirtilen özelliklerine göre inceledi (G. Barlett 1946) kullandığı kültürün içindeki elemanlar ona benzemezliğini veriyordu.

1957 de yazdığı "Köy Araştırma Metodları Üzerine Düşünceler" adlı makalesiyle. Turhan köylülerin dışarıya karşı davranışları ve zihinlerindeki genel danışma (atıf) çerçevelerine özel bir önem veriyordu. Yazılarında, Gökalp gibi, Türkiye'de her iki kültürü (Avrupa ve Türkiye) anlayarak uyumlu bir Batılılaşmayı öngörmekte, her iki

toplumun değer ve davranışlarına derince nüfuz etmektedir. Bu görünüşünün bir ifadesi olarak şu analogiyi yapıyor (Turhan 1950 : 67-67).

Oluşturulmak istenen bir değişmeyi başarabilmek için önemli bir şart değişmeyi yöneten ve deneten kişinin iyi bir tercüman gibi davranabilmesidir. Nasıl iyi bir tercüme her iki dilin de inceliklerini bilen birinin elinden çıkarsa, kültürel değişmenin denetimi ve yönlendirilmesi de en azından her iki kültürde değişime katılan sosyal ve psikolojik inceliklerini anlaşılmasıyla mümkündür.

Türkiye'de sosyal antropolojiyle meslek olarak uğraşanlar Birleşik Devletlerdeki gelişmeyi izleyebilmiş kişilerdir (Berkes, Boran, Yasa v.b.). 1950 lerden sonra, antropoloji Ankara Üniversitesinde akademik bir statü kazanır. Türk antropoloğu Şenyürek (1953 : 79) şöyle yazıyor :

Türkiye'de, iyi çalışan ve tam teşekküllü bir Antropoloji Bölümü Ankara Üniversitesindedir. Antropoloji ve Etnoloji Bölümü, 1936 da Ankara Üniversitesinin sekiz fakültesinden biri olarak kurulan Dil, Tarih ve Coğrafya bünyesinde 1946 da yerini aldı. Antropoloji ve Etnoloji Bölümünde fiziki antropoloji, prehistorya (Paleolitik, Mezolitik ve Neolitik evreler), insan paleontolojisi, etnografi, etnoloji, sosyal antropoloji konularını kapsayan kırk iki farklı ders okutulmaktadır. Hem lisans hemde Edebiyat Doktoru ünvanları veren antropoloji ve etnoloji bölümlerinin halen iki profesör, iki doçent ve üç asistanı vardır. 1940 dan beri bu bölüm antropoloji ve etnoloji dallarında yirmisekiz lisans ve beş Edebiyat Doktoru ünvanı vermiştir. Şimdi ise (1952) bölümde altısı diğer fakültelerden, özellikle Coğrafya bölümünden olup Antropoloji ve Etnoloji Bölümünden sertifika almış olan on dört öğrenci bulunmaktadır. Antropoloji ve Etnografi Bölümü fiziki antropoloji laboratuvarı, özel bölüm kitaplığı, prehistorya fiziki antropoloji ve etnolojik buluntuların sergilendiği bir müzeyle tam teşekküllüdür.

Bu devre içinde, bir dizi Türk romancısı sosyal bilimlerin gelişmesine paralel olarak kırsal ortalama köy hayatına karşı popüler bir ilgi uyandırdılar. Bu romancıların çoğu köylüyü Türk toplumunun cahil ve istismar edilen bir kesimi olarak alan gelişmeci düşünürlerdi. Bunlar arasında Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1899-1974) nun Yaban romanı, Cumhuriyet Dönemi'nin ilk köy romanı olarak kabul edilir; Sabahattin Ali (1907-48); Kemal Tahir (doğ. 1910); Orhan Kemal (1914-71); ve Bizim Köy'ün yazarı Mahmut Makal (doğ. 1931) politik atılımları yanında bir dizi eserler verdiler (Rathbun 1972 ve Stone

1973 de bu edebî gelişmeyi konu alan çok güzel tartışmalarda bulunmuşlardır).

Uluslararası resmi kuruluşlar ve sosyal bilimlerle ilgili topluluklar da Türkiye'ye özel bir ilgi göstermişlerdir, çünkü liderleri Batılılaşma çabası içinde olan İslâm ülkeleri arasında Türkiye'nin seçkin bir yeri vardır. Meselâ, 1950 lerde, aralarında Türklere Timur, Fındıkoğlu, Velidedeoğlu, Belgesay ve Postacıoğlu'nunda bulunduğu uluslararası bir hukukçular ve sosyal bilimciler Türkiye'de İsviçre medenî kanununun kabulü dolayısıyla bir toplantı yaptılar. (Bu konferansın raporu için, bkz. International Social Science Bulletin 1957; daha sonraki bir toplantı için, bkz. Magnarella 1973).

Lewis bu gelişme döneminin Türk bilim adamlarını şöyle tarif ediyor (1961 : 432).

Birbiri ardından gelen hükûmetleri desteklemek ve güçlendirmek üzere, Türk üniversiteleri, aydın toplulukları etkileyici ve seçkin araştırma ve yayınlar, özellikle tarih, arkeoloji, dil ve edebiyatta genel amaç Türkün geçmişini kapsayan ve ışık tutan eserlere sahip çıktılar. Sosyal bilimlerde büyük projeler yapıldı. Hiçbir dönemde 1930 lardaki kadar bilimsel olmaktan çok siyasî sonuçlara yönelik değer de eserler verilmedi. Bununla beraber, Türk bilim adamları zamanla tenkitçi bilim adamlığına ve kabul edilmiş ilkelere daha çok yaklaşıldılar, tamamiyle bölgesel olmaktan çok ifadeli bir tarzı benimsediler.

GÜNÜMÜZDE

1960'larda ve 1970'in başlarında, bir yandan sosyal bilimlerdeki hareketlerin hızı bir yandan da miktarı çok arttı. Bu sebepten, bizim tartışmamız bu en yüksek seviyeyi inceleyerek son bulacak. Bu devri karakterize eden ana çizgiler şöylece belirmektedir : 1) Hem sosyal antropologlar hem de sosyologlar tarafından veri birikimleri (araştırma, soru düzenlenmesi ve istatistikler halinde) ve tekniklerin daha geniş çapta uygulanması; 2) Türkiye'nin sosyal problemlerine bilimsel çalışmaların daha çok uygulanması; 3) Şehir hayatında sosyal bilim çalışmasının uygulanması; 4) Ankara ve İstanbul dışında da sosyal antropoloji ve sosyoloji merkezlerinin gelişmesi; 5) Türk folkloru üzerinde yeni sistematik çalışmalar yapılması; ve 6) Hükûmete bağlı şehir ve kırsal bölgelerin sorunlarıyla ilgilenen özel kurumların meydana getirilmesi.

Bu dönemin başlıca sosyolog-antropoloğu Mübeccel Kıray'dır. 1923 İzmir doğumlu olan bu yazar mezuniyet ve mezuniyet sonrası çalışmalarını Ankara Üniversitesinde tamamlayıp, 1944'de sosyoloji doçenti

ünvanını aldı. Hemen ardından Kuzeypatı Üniversitesinde kültürel antropoloji üzerinde çalışarak 1950'de Ph. D. ünvanını aldı. Türkiye'ye dönüşünde, 1960'da Ankara Orta Doğu Teknik Üniversitesinde doçent olarak göreve başladı, 1965'de profesör oldu. Şimdi kendisi üniversitenin Sosyal Bilimler Bölümü başkanıdır.

Kıray, Zonguldak'ın batısında, bir Karadeniz sahil kasabası olan Ereğli'de bu dönemin en önemli çalışmalarından birini yönetti (Kıray, 1964; bu eserin İngilizce tartışması için, bkz Magnarella 1970). Bu çalışma iki bakımdan önem taşıyor. Birincisi, bütün çalışma bir endüstri merkezi olmasına karar verilmiş küçük bir kasabada yoğunlaştırılmıştır. Kasaba üzerinde yapılan sistematik bir çalışmayla buranın endüstri öncesi karakteriyle, daha sonra yapılacak endüstri sonrasına ait bir çalışmanın sonuçları karşılaştırılabilecektir. İkincisi, çok geniş sayısal verilere dayanan geniş planlama sonucu kasabalı insanın sistematik örneği çıkarılmıştır. Eser demografi, eğitim, ulaşım, din, yenileşme, dünya görüşü ve kasaba-köy bağlantıları gibi konularla değerlendirilmiştir. Çalışma kasaba sosyal araştırması ve sayısal verilerin toplamına dayanıyor. Yasa'nın köy çalışması gibi Kıray'ın çalışması da sonrakiler için önemli bir model teşkil eder.

1966'da İbrahim Yasa Ankara'nın gecekondu bölgesindeki yaşayan ailelerin ekonomik ve sosyal hayatı üzerine yaptığı bir çalışmayı yayınladı. Bu araştırma Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığının himayesinde örnekleme tekniğine göre, 916 ev sahibi dolaşılark toplandı. Ankara'da diğer bir araştırma Ankara Üniversitesi Şehirçilik Bölümü üyelerinden Başkan Fehmi Yavuz (1962, 1966), Cevat Geray (1966) ve Ruşen Keleş (1966, 1972) nin katılımıyla yürütüldü. İstanbul Üniversitesine mensup bir grup sosyal bilimci (antropolog olmayanlar), (C.O. Türengil, Z.F. Fındıkoğlu, M. Eröz, ve A. Kurtkan gibi) dikkatlerini şehirleşme sorununa toplayarak Sakarya Araştırma Merkezinde, Adapazarı'nın sosyal, fiziki ve eğitim sorunları üzerinde inceleme yaptılar. (Bu araştırma Sosyoloji Konferansları, 1966-67 de yayınlandı).

Diğer bir şehir araştırma projesi İzmir'de Türk Sosyal Bilim Derneğince yürütüldü. Bu çalışmada Şerif Mardin, Ruşen Keleş, Cevat Geray, Deniz Baykal, Ergün Özbudun (siyasal bilimci); Mübectel Kıray, Oğuz Arî (sosyolog); Orhan Türkay (ekonomici) Çiğdem Kâğıtçıbaşı (psikolog); Şefik Uysal (eğitimci) ve Emre Kongar gibi elemanlar yer aldı. Araştırmada halkın çeşitli kesimlerine sorular yöneltildi ve araştırmacı üyeler kendi sahalarına düşen sorunların veri analizlerini yaptılar : Kandavası, politika, dini değerler, davranışlar v.b. gibi.

Arı (1972), Kiray (1972) ve Kongar kendi bulgularını yayınladılar. Yazık ki, bir Ford Vakfı tarafından finanse edilen bu önemli çalışmada bir sosyal antropoloğun katkısı olmadı. Araştırmacıların düşünceleri dışında, üzerinde çalışılan toplum hakkında pek çok veri toplandı, bulgu ve araştırmalarla Türkiye'nin büyük şehirlerindeki hayat hakkında eşsiz bilgiler verecek bir çalışma yapıldı.

Bir şehir toplumu üzerindeki yegâne etnografik çalışma sosyolog Fatma Mansur (1972) tarafından Ege kıyısında küçük bir kasaba olan Bodrum için yönetildi.

Çeşitli Türk bakanlıkları, özellikle İmar ve İskân Bakanlığı şehir araştırmaları üzerine önemli girişimlerde bulunmaktadır (Ayda ve Turhan Yörükân'ın Tezcan 1969 daki yazılarının referanslarına bakınız).

Bu dönem kırsal topluluklarda incelendi. Kent bilimcisi Cevat Geray (1967) Kayseri yakınındaki bir köyde Bünyan Kasabasının gelişmesi üzerine bir çalışmayı yönetti. Yasa'nın (1969) Hasanoğlundaki diğer bir çalışmasında, 1954'deki idari durumu ele alan çalışması üzerine birçok sosyal, ekonomik ve kültürel değişme inceleniyordu. Bunu takibeden yıllarda Yasa'nın öğrencilerinden Ankara Üniversitesi mezunu iki sosyal bilimci karşılaştırmalı ilginç bir köy çalışması yayınladılar. Bunlardan biri, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinde Sosyoloji Doçenti olan Özer Ozankaya (1971) tarafından yayınlanan Kuzeydoğu da gelişmemiş bir köyde orta Anadolu'da gelişmiş bir köyün siyasal kültürlerini karşılaştıran eserdir. Diğer, Ankara bölgesindeki iki köyün sosyoekonomik değişimini karşılaştıran Erdoğan Güçbilmez'in (1972) çalışmasıdır. Yasa'nın diğer bir öğrencisi İsmail Beşikçi bir Kürt aşireti üzerinde çağdaş anlamda bir sosyal etüd yaptı (1969). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesinde sosyolog olan Mahmut Tezcan kan davası konusunda bir çalışma yaptı (Tezcan 1972), ve M. Kiray coğrafyacı Jan Hinderink'le işbirliği yaparak Türkiye'nin orta güneyindeki dört köyün coğrafi ve sosyo-ekonomik karşılaştırmasını yürüttüler (Hinderink ve Kiray 1970). Bir köyde özellikle aile hayatını ele alan ilginç bir sosyal çalışma ilk defa Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesinde Ev Ekonomisi Doçenti olan Rezan Şahinkaya (1966, 1970) tarafından yapıldı.

Bütün bu köy araştırmaları, soru soran elemanlara ve mülâkat yapıp veri toplayacak kişilere ihtiyaç gösteriyordu. Bütün bu elemanlar ilgilendikleri toplumu anlayabilmek için sosyal antropolojik teknikleri bilerek uygulamalıdır. Vedia Emiroğlu (1972) adlı Erdentuğ'un bir öğrencisi bir Karadeniz sahil köyünde istisnai bir çalışma yaptı. Köy kültürüne ayrıntılı bir etnografi uygulayarak, araştırmacı kül-

türel değişme sorunu üzerinde durduğu çalışmalarında özellikle yeni ziraat teknolojisinin geleneksel tarzlara ve davranışlara etkisi üzerinde yoğunlaştırdı. Yazar, eserinin giriş bölümünde kültürel değişme konusunda Batılı antropologların Malinowski, Mead, Herskovits, Redfield, Foster yanında Ziya Gökalp ve Mümtaz Turhan'ı görüşlerini tartışmaktadır.

Bu dönem içinde, Nermin Erdentuğ'da kültürel yönü ağır basmayan (Karşılıklı - kültür araştırması) iki eser yayınladı. Birinde (Erdentuğ, 1972) yazar Türkiye, İran ve Pakistan'da kırsal hayatı inceler; diğesinde ise (Erdentuğ 1972 b) Türk ve Japon kültürleri arasındaki benzerlikleri kaydeder.

Günümüzde sosyal bilim araştırmaları daha çok Ankara ve İstanbul Üniversitesine mensup bilim adamlarınca sürdürülürken, belirli sosyal bilim sahalarında önemli görüşler ortaya atılmaya başlanmıştır. Erzurum'daki yeni Atatürk Üniversitesinde köy sosyolojisi üzerinde Orhan Türkdoğan çalışmaktadır. 1928 Malatya doğumlu olan Türkdoğan Ankara Üniversitesinde sosyoloji ve antropoloji öğrenimi görmüş, 1955 de Sosyoloji Bölümünden mezun olmuştur. 1959 da, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesinde asistan olmuştur. Bundan sonraki yıllarda, Türkiye'deki üç Molokan (Rus Hıristiyanları) köyünde sosyal antropolojik nitelikte bir saha çalışması yönetmiştir. Bu doktora tezi (1971 de basıldı) bugünkü Türkiye'de müslüman olmayan bir halk üzerine yapılmış ilk bilimsel çalışmadır. Türkdoğan, 1962'den 1964'e kadar Birleşik Devletlerin Missouri ve Nebraska Üniversitelerinde antropoloji üzerine çalışmıştır. Sonra, Atatürk Üniversitesine dönerek 1967'de Doçent ve 1971'de Profesör olmuştur. Çeşitli yayınlarında problemlere derinlik ve görüş getirmektedir. Toplum sağlığı ve tıbbi sosyoloji (1972), toplum kalkınması (1969), karşılaştırmalı sosyal yapı (1965), köy sosyolojisi (1970 a) ve şehircilik sorunları (1971) bunlar arasında Türkdoğan, Türkiye'de oluşan, geri kalmış bölgeleri inceleyip eğitim alanına sokan yeni bir grubun temsilcisidir. Bu sebeple onlar ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlarını genişçe anlamak isteyen bir topluluk olarak önemle kaydedilmelidir.

Üniversitelerde Antropoloji

Ankara Üniversitesi Antropoloji Enstitüsü kurulduğu 1935 yılından beri diğer Türk Üniversitelerine göre çok geniş bir eğitim uygulaması yaptı. Bugün Enstitünün dört kürsüsü vardır : Fiziki Antropoloji, Etnoloji, Paleoantropoloji ve Prehistorya. Her kürsünün eğitim ve araştırmacıları şunlardır :

Fiziki Antropoloji : 1975 sonbaharında duruma göre kürsünün eylemli tek üyesi Dr. Asistan Armağan Saatçioğlu'dur. Ord. Prof. Dr. Şevket Aziz Kansu (Kürsü başkanlığı yapmıştır) ve 1973 de emekli olan Prof. Dr. Seniha Tunakan.

Etnoloji : Kürsü başkanı Prof. Dr. Nermin Erdentuğ'dan başka Prof. Dr. Orhan Acıpayamalı ile Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, asistan Dr. Atilla Erdem ve Dr. Zafer İlbars.

Acıpayamalı 1922'de Denizliye bağlı Acıpayam köyünde doğmuş Türkiye'nin önde gelen folklorcularındandır. Ankara Üniversitesi'nin Antropoloji Enstitüsünden 1945'de mezun oldu. Daha sonra Ankara'nın 265 km. kuzey doğusundaki Amasya Müzesinde asistan olarak çalıştı. Buradaki görevi sırasında folklor malzemesi topladı ve analizi ile uğraştı. Bunu takibeden yıllarda 1954'de Ankara Üniversitesi Antropoloji Enstitüsünün Etnoloji asistanı oldu, ertesi yıl Paris'te üç ay kalarak Henri Rivière'de folklor çalışmaları yaptı. 1965 de doçent, ve 1970'de profesör oldu. Basılmış olan başlıca eserlerinin bazıları Türk doğum adetleri (1961), Anadolu'da nazar (1962) ve Türk yağmur duası (1963) dir. Onun folklorla yaklaşımı İngiliz ve Fransızlarkine benzer.

Sedat Veyis Örnek Etnoloji Kürsüsünün üçüncü üyesidir ve aynı zamanda bir folklorcudur. 1927'de Sivas'ta doğdu, 1953'de Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 1960'da Batı Almanya'nın Tübingen Üniversitesinde doktora yapmaktayken Ankara Üniversitesi Antropoloji Enstitüsüne Etnoloji asistanı oldu. 1965'de doçent, 1971'de profesör oldu. Onun başlıca çalışma alanı hayatın çeşitli devreleriyle ilgili Türk folklorik uygulamaları oldu (Örnek 1966, 1971 a). Hazırladığı Etnolojik Sözlük (1971 b) Türkçedeki antropolojik deyimleri ve antropoloji sahasının önemli kişilerini anlatıp bilgi veren bir eser olarak antropoloji öğrencileri için yararlı bir başvurma kitabıdır.

Paleoantropoloji : Bir kürsü geniş çapta, şimdi ölmüş bulunan Ord. Prof. Dr. Muzaffer Şenyürek tarafından geliştirildi, bugün Prof. Dr. Enver Bostancı kürsünün başkanıdır. Kürsünün diğer üyeleri Berna Alpagut ve Esin İter asistanlardır. Doçent Dr. Refaket Çiner ise 1974'de ölmüştür.

Prehistorya : Başkanlık yapan Prof. Dr. Kılıç Kökten kürsüyü geliştirmiş ve 1974'de ölmüştür. Kürsüde bugün Dr. Güner Soylu ve Dr. Asistan Işın Yalçinkaya görev alıyorlar.

Enstitü, 1939'da yayını kesilen bir dergiyi 1963'de tekrar çıkarttı. Kürsünün başkanları yayın kurulunu oluştururken, makaleler antropolojinin dört kürsüsü tarafından hazırlanmaktadır.

İstanbul Üniversitesinde, 1959'da Prof. Mümtaz Turhan'ın gayretiyle Edebiyat Fakültesinde bir Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Kürsüsü kuruluncaya kadar antropolojiyle ilgili bir çalışma yapılamıyordu. Aynı yıl içinde, C.W.M. Hart adlı Avustralya doğumlu, Amerikalı bir antropolog bu Kürsüde Uygulamalı Antropoloji çalışmaları yapan ilk Başkan oldu. Ertesi yıllardan itibaren kürsü bölüm haline gelerek öğrencilere tez ve sertifika vermeye başladı. Bölüm ilk öğrencilerini 1964'de mezun etti.

Hart bütün öğrencilerinin antropolojiyi arazi çalışmasında öğrenmelerini öngörüyordu. Birçok öğrenci okul dışına çıkarak İstanbul gecekondularında yaşayanların hayatı ve sorunları üzerinde çalışmalar yaptı. Çeşitli yıllar içinde öğrenci grupları Zeytinburnu gecekondu semtinde sistematik olarak veri topladılar. Bu veriler kendi tezleri için esas olurken öte yandan Hart'ın bir monografisine de esas teşkil ediyordu (1969). Diğer öğrenci tezlerinin konuları köyler, fabrika işçileri ve İstanbul'un diğer topluluklarından ve Türkiye nüfusundan seçilmişti (Saran 1971). Hart 1969'da Birleşik Devletlere döndü, ve şimdi Wichita Devlet Üniversitesinde ders vermektedir; onun burada kurduğu sosyal antropoloji geleneği asistanı Dr. Nepan Saran tarafından sürdürülmektedir. Saran'ın başlıca çalışması İstanbul'daki suçlu gençlerle ilgilidir (Saran 1968). 1971 de kürsünün bir doçenti (Dr. Saran), iki asistanı ve 250 öğrencisi vardı (Saran 1971 : 3). Aynı yılda kürsünün yıllık yayını olan Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Dergisi'nin ilk sayısı çıkarıldı.

Diğer çeşitli Türk Üniversitelerinde antropoloji eğitimi yapılmaktadır. Bugün Türkiye'deki antropoloji yayınları içinde geniş yer tutan Bozkurt Güvenç'in yazılarını saymalıyız (1972), Ankara Hacettepe Üniversitesinde dersler vermekte olan Güvenç antropolojinin tarihi gelişmesi ve başlıca alanları konusunda çalışmaktadır. Zıt kültürlerde olduğu kadar Türk verilerini de resimleyen kitabı özellikle Türk okuyucusu için hazırlanmıştır.

Değerlendirme

Yetişmekte olan çok sayıdaki sosyal bilimci, Türkiye'deki sosyal araştırmaların geleceği konusunda iyimser düşünmemize sebep oluyor. Türkler, ülkelerinde sosyal bilimlerin gelişmesi için ciddi bir gayret göstermişlerdir. 1970'de Türkiye'deki sosyal bilim mezunları bu gelişmeleri konu alan bir konferans topladılar (Türkiye'de Sosyal Araştırmaların Gelişmesi 1971). Konferansa Katılanlardan Bozkurt Güvenç (1971) Türk sosyal antropolojisi hakkında bir dizi eleştiriler yaptı. Eleştirilerinde, Türk sosyal antropologlarının araştırma konu-

larını ve kavramların uygulanmasını çok sınırlı tuttıklarını ifade etti. Araştırılmamış konular arasında çocuk sosyalizasyonu, kültür ve şahsiyet, bölgesel pazarlar gibi alanları saydı. Kullanılmamış veya az kullanılmış kavramlar için de Büyük Gelenek - Küçük Gelenek, bunların birliği, çelişmeleri, rol ve statüden oluşan bir liste sunuyordu. (Biz bunlara emik-etik ayırımını da katabiliriz). Güvenç, sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan deyimlerini (Üçüncü Dünya ülkelerinin bilim adamlarının sosyal bilimler yakınlarına sokmaya çalıştıkları deyimler meselesi) ve tam gelişmiş araştırma metodları hakkında da eleştiride bulundu.

Bu sonuncu eleştiriye, biz de birçok Türk sosyoloğu, sosyal antropoloğunun sosyal araştırmada söz konusu metodları hemen hemen hiç uygulamadıkları şeklinde belirtmiştik. Bununla beraber mülakat ve anket yaparak önemli veriler toplayanlar, bunları değerlendirmeye, anlamaya çalışmayıp söz konusu topluluğun hayatına ve sorunlarına uygulamamaktalar. Onların çok sayıda veri toplama ve istatistik ayırımı önem vermeleri, sosyal bilimcileri anlamaya çalıştıkları toplumdan ayırmak gibi endişe verici bir duruma sokuyor. Anketçi ve mülakatçıları kapalı (tutuk) bir biçimde kullanıyorsa sosyal bilimcinin projesi, açıklamaya çalıştığı insan toplumunun davranışlarını tutumlarını, gözleriyle görse bile, yürümez. Sosyal antropolojideki kişisel zorlukların çoğunun altında bu sorun yatar.

Buna ilâveten Güvenç Türk sosyal bilimcilerinin herhangi bir teorik görüşü geliştirmemiş ve ona katkıda bulunmamış olmalarını da eleştirir. Bununla beraber, bugün mevcut olmasa bile Türk sosyal bilimlerinde Fransız sosyal teorileri etkili olmuştur. Meselâ, Claude Lévi - Strauss'un Türk antropolojisinde tıpatıp karşılığı yoktur.

Güvenç, Türk üniversitelerindeki kürsü enstitü ve bölümlerin yakın bir işbirliği kurmasını da salık verir.

Konferansın başlıca temennilerinden biri de sosyal bilim araştırmalarında öncelik verilen sosyal sorunlar ve ekonomik gelişme konularına Türk hükümetinin destek olması ve uygulamalarında göz-önüne almasıydı. Gelişmekte olan ülkelerde hükümet kurumlarıyla sosyal bilimciler arasındaki işbirliği ve bağlantılı çalışma, devlet tarafından sağlanan fonlarla topluma en yararlı projeler başarılabilir. Gelişmekte olan ülkelerde hükümet kurumlarıyla sosyal bilimciler arasındaki işbirliği ve bağlantılı çalışma, devlet tarafından sağlanan fonlarla topluma en yararlı projeler başarılabilir.

KAYNAKLAR

- ABADAN, NERMİN. 1964. *Batı Almanya'daki Türk işçileri ve sorunları* (Turkish workers in West Germany and their problems). Ankara : Devlet Planlama Teşkilatı Yayını [WE]
- ACIPAYAMLI, ORHAN. 1961. *Türkiye'de doğumla ilgili adet ve inanmaların etnolojik etüdü* (An ethnologic study of customs and beliefs associated with birth in Turkey). Atatürk Üniversitesi Yayınları 15.
- . 1962. *Anadoluda nazarla ilgili bazı adet ve inanmalar* (Some customs and beliefs associated with the evil eye in Anatolia). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 20 : 1-42.
- . 1963. *Türkiye'de yağmur duası* (The rain prayer in Turkey). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 21 : 1-40.
- AHMAD, FERÖZ. 1969. *The Young Turks*. Oxford : Clarendon Press.
- ARI, OĞUZ. 1972. *İzmir'de kitle haberleşmesi* (Mass communication in İzmir). Sosyal Bilimler Derneği Yayınları A-2.
- BARTLETT, F. C. 1923. *Psychology and primitive culture*. Cambridge : Cambridge University Press.
- . 1946. Psychological methods for the study of "hard" and "soft" features of culture. *Africa* 16 : 145-55.
- BAŞGÖZ, İLHAN. 1968. *Türk halk edebiyatı* (Turkish folk literature). İstanbul : Ararat Yayınevi. [WE]
- BATES, DANIEL G. 1973. *Namands and farmers : A study of the Yürük of southeastern Turkey*. University of Michigan Museum of Anthropology Papers 52.
- BAYRİ, MEHMET HALİT. 1939. *Halk adetleri ve inanmaları* (Folk practices and beliefs). Eminönü Halkevi Neşriyatı 11.
- . 1947. *İstanbul folkloru*. İstanbul : Türkiye Basımevi.
- BEELEY, BRIAN W. 1969. *Rural Turkey : A bibliographic introduction*. Ankara : Hacettepe University Publications.
- BENEDICT, PETER. 1974. *Ula : An Anatolian town*. Leiden : Brill.
- BERKES, NİAZİ. 1936. Sociology in Turkey. *American Journal of Sociology* 42 : 238-48.
- . 1938-40. Birleşik Amerika Devletlerinde sosyoloji (Sociology in the United States). *Ülkü* 11-14.
- . 1942. *Bazı Ankara köyleri üzerinde bir araştırma* (Research on some Ankara villages). Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Enstitüsü Neşriyatı Sosyoloji Serisi 2.
- . 1964. *The development of secularism in Turkey*. Montreal : McGill University Press.
- BEŞİKÇİ, İSMAIL. 1969. *Doğuda değişim ve yapısal sorunlar* (Questions concerning change and social structure in the East). Ankara : Doğan Yayınevi.

- BONNAFOUS, MAX. 1928. Le suicide à Stamboul : Étude statistique et aussi d'interprétation sociologique. *Revue Turque d'Anthropologie* 5 : 22-40.
- BORAN, BEHİCE SADIK. 1945. *Toplumsal yapı araştırmaları* (Studies of social structure). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Enstitüsü Sosyoloji Serisi 3.
- BORATAV, PERTEV NAİLİ. 1975. *Türkische Volksersahlungen und die Erzahlerkunst*. Taipei : Orient Cultural Service. [WE]
- DAVISON, RODERIC H. 1963. *Reform in the Ottoman Empire 1856-1876*. Princeton : Princeton University Press.
- DEMİRKAN, SALAHADDİN. 1941 a. *Küçük Çekmece köyü* (Küçük Çekmece village). İstanbul : Kültür Basımevi.
- . 1941 b. *Celaliye Köyü* (Celaliye village). İstanbul : Burhaneddin Basımevi.
- DE PLANHOL, XAVIER. 1958. *De la plaine Pamphylie aux Lacs Plisidens : Nomadisme et vie paysanne*. Paris : Adrien-Maisonneuve (Bibliothèque Archéologique et Historique de l'Institut Français de Archéologie d'Istanbul).
- DUMEZIL, GEORGE. 1928. Une survivance du Manichéisme dans le folklore sibérien. *Revue Turque d'Anthropologie* 5 : 15-21.
- EMİN, AHMET. 1931. "Gökalp, Ziya" in *Encyclopaedia of the Social Sciences*, vol. 6, pp. 687-88.
- . 1932. "Kamal Mahmad Namuk," in *Encyclopaedia of the Social Sciences*, vol. 7, pp. 535-36.
- EMİROĞLU, VEDİA. 1972. *Edilli köyünün (Akçakoca) kültür değişmesi bakımından incelenmesi* (A study of culture change in Edilli village [Akçakoca]). Ankara : Varol Matbaası.
- ERDENTUĞ, NERMİN. 1956. *Hal köyü'nün etnolojik tetkiki* (An ethnological study of Hal village). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 109.
- . 1959. *Sün köyü'nün etnolojik tetkiki* (An ethnological study of Sün village). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 132.
- . 1969. *Cultural change in Turkish traditional society*. Vienna : International Committee on Urgent Anthropological and Ethnological Research. [NE]
- . 1972 a. "Türkiye, Pakistan ve İranköykir toplumlarının karşılaştırmalı etnolojik incelemesi (A comparative ethnological study of rural society in Turkey, Pakistan, and Iran)," in *Türkiye Türk toplumlarında kültürel antropolojik (ethnolojik) incelemeler* (Cultural anthropological (ethnological) studies of Turkish societies). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 29.
- . 1926 b. "Türk ve Japon kültürleri arasında bazı benzerlikler (Some similarities between Turkish and Japanese culture)," in *Türkiye Türk toplumlarında kültürel antropolojik (ethnolojik) incelemeler* (Cultural anthropological (ethnolojik) studies of Turkish societies). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 29.
- . 1972 a. The basic points to be taken into consideration in the efforts to modernize. *Annales de l'Université d'Ankara* 12. [NE]
- . 1975. *Türk köylerinde öğretmen-imam ve muhtar ilişkilerinin eğitim açısından değerlendirilmesi* (An evaluation of teacher-imam-headman relations from the standpoint of education). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi 1 (1-4). [NE]

- ERMI, LAURA. 1971. 2d revised edition. **Illustrious Immigrants**. Chicago : University of Chicago Press.
- GENÇLER, AHMET. 1974. Diyarbakır ve çevresinde sosyalleştirilmiş sağlık hizmetlerini etkileyen toplumsal ve kültürel faktörler, Unpublished doctoral dissertation, Ankara University, Ankara, Turkey.
- ERAY, CEVAT. 1966. Şehirsel toplum kalkınması (Urban social development). **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 21.
- . 1967. **Toplum kalkınması deneme çalışmaları Bunyan örneği** (Test activities in community development : The Bunyan case). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 228-210.
- GÖKALP, ZİYA. 1959 (1911-23). **Turkish nationalism and Western civilization : Selected essays**. Translated and edited by Niyazi Berkes. New York : Columbia University Press.
- . 1968 (1920) **The principles of Turkishism**. Translated and annotated by Robert Devereux. Leiden : Brill.
- HİÇBİLMEZ, ERDOĞAN. 1972. **Yenimahalle ve Kayadibi karşılaştırmalı bir köy araştırması** (A comparative village study of Yenimahalle and Kayadibi). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 327.
- GELENSOY, TUNCER. 1969. Prof. Dr. Mümtaz Turhan. **Türk Kültürü** 75 : 244.
- GÜNGÖR, KEMAL. 1940-41. **Cenubi Anadolu Yörüklerinin etno-antropolojik tetkiki** (Ethno-anthropological study of the South Anatolian Yuruks). Ankara : Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları.
- GÜVENÇ, BOZKURT. 1971. "Etnolojik ve sosyal (kültürel) antropolojik araştırmalar (Ethnological and social [cultural] anthropological research)," in **Türkiye'de sosyal araştırmaların gelişmesi** (The development of social research in Turkey). Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-11.
- . 1972. **İnsan ve kültür : Antropolojiye giriş** (Mankind and culture : An introduction to anthropology). Ankara : Sosyal Bilimler Derneği Yayınları.
- KONGAR, EMRE. 1972. **İzmir'de kentsel aile** (Urban family in İzmir). **Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları** A-3.
- KOŞAY, HAMİT Z. 1944. **Türkiye türk düğünleri üzerine mukayeseli malzeme** (Comparative materials on Turkish weddings). Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yayınlarından 2(4).
- LEWIS, BERNARD. 1961. **The emergence of modern Turkey**. London : Oxford University Press.
- MAGNARELLA, PAUL J. 1970. From villager to townsman in Turkey. **Middle East Journal** 24 : 229-40.
- . 1973. The reception of Swiss family law in Turkey. **Anthropological Quarterly** 46 : 100-16.
- . 1974. **Tradition and change in a Turkish town**. Cambridge : Schenkman/Wiley.
- MANSUR, FATMA. 1972. **Bodrum, a town in the Aegean**. Leiden : Brill.
- MARDİN, ŞERİF A. 1962. **The genesis of young Ottoman thought**. Princeton : Princeton University Press.
- MORRISON, JOHN A. 1939. **Alişar : A unit of land occupance in the Kanak Su Basin of central Anatolia**. Chicago : University of Chicago Libraries (private publication).

- OZANKAYA, IZER. 1971. **Köyde toplumsal yapı ve siyasal kültür** (Social structure and political culture in the village). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 322.
- ÖGEL, BAHAEDDİN. 1962. **İslamiyetten önce Türk kültür tarihi** (Pre-Islamic Turkish culture). Ankara : Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- ÖRNEK, SEDAT VEYİS. 1966. **Sivas ve çevresinde hayatın çeşitli safhalarıyla ilgili batıl inançların ve büyüsel işlemlerin etnolojik tetkiki** (An ethnological study of superstitions and sorcery associated with various stages of the life cycle in Sivas and its environs). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları 174.
- . 1971 a. **Anadolu folklorunda ölüm** (Death in Anatolian folklore). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 218.
- . 1971 b. **Etnolojik sözlüğü** (Ethnologic dictionary). Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları 200.
- RAMSAUR, ERNEST E. 1957. **The Young Turks : Prelude to the Revolution of 1908**. Princeton : Princeton University Press.
- RATHBURN, CAROLE. 1972. **The village in the Turkish novel and short story, 1920 to 1955**. The Hague : Mouton.
- SABAHADDIN, PRENS. 1965. **Türkiye nasıl kurtarılabilir** (How can Turkey be saved?). İstanbul : Elif.
- SARAN, NEPHAN. 1968. **İstanbul şehrinde polisle ilgili olan onsekiz yaşından küçük çocukların sosyo-kültürel özellikleri hakkında bir araştırma** (Research on the socio-cultural characteristics of children under eighteen years of age with İstanbul police records). İstanbul Üniversitesi Sosyal Antropoloji ve Etnoloji Bölümü Yayını 1.
- . 1971. "İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Sosyal Antropoloji Bölümü araştırma faaliyeti (Social research activities of the Social Anthropology Division of İstanbul University's Literature Faculty)," **Türkiye'de sosyal araştırmaların gelişmesi** (The development of social research in Turkey). Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-11.
- STIRLING, PAUL. 1965. **Turkish village**. New York : Wiley. [IY]
- STONE, FRANK A. 1973. **The rub of cultures in modern Turkey**. Bloomington : Indiana University Press.
- ŞAHİNKAYA, REZAN. 1966. **Orta Anadolu köylerinde aile strüktürü** (Family structure in central Anatolian villages). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 255.
- . 1970. **Hatay bölgesinde köy ve şehirde aile mutluluğu ve çocuk ölümü** (Family happiness and child mortality in the villages and city of the Hatay region). Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları 425.
- ŞENYÜREK, MUZAFFER SÜLEYMAN. 1953. "Southwest Asia," in **International directory of anthropological institutions**. Edited by W. L. Thomas and A. M. Pikelis. New York : Wenner-Gren Foundation for Anthropological Research.
- ŞEVKİ, MEHMET ALİ. 1968. **Osmanlı tarihinin sosyal bilimle açıklanması ve öteki makaleleri** (An explanation of Ottoman history through social science, and other articles). Translated into modern Turkish by Muzaffer Sencer. İstanbul : Elif.

- SZYLIOWICZ, JOSEPH S. 1966. *Political change in rural Turkey*. The Hague : Mouton.
- TEZCAN, MAHMUT. 1969. *Türk sosyoloji bibliyografyası 1928-1968*. Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 6.
- . 1972. *Kan gütmeye olayları sosyolojisi* (The sociology of blood feud events). Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları 24.
- TURHAN, MÜMTAZ. 1950. Analysis of the cultural changes. *Sosyoloji Dergisi* 6 : 57-68
- . 1951. *Kültür değişimleri : Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik* (Culture change : A social psychological investigation). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlarından 479.
- . 1957. Köy tetkiklerinde kullanılacak metodlar hakkında bazı düşünceler (Some thoughts on village research methods). *Sosyoloji Dergisi* 12 : 98-103.
- TÜRKDOĞAN, ORHAN. 1965. *Erzurum ve çevresinde sosyal araştırmalar* (Social research in Erzurum and its environs). Ankara Üniversitesi Yayınları 40.
- . 1969. *Toplum kalkınması* (Community development). Atatürk Üniversitesi Yayınları 68.
- . 1970 a. *Türkiye'de köy sosyolojisinin temel sorunları* (Basic questions on rural sociology in Turkey). Atatürk Üniversitesi Yayınları 76.
- . 1970 b. *Ziya Gökalp sosyolojisinde bozı kavramların değerlendirilmesi* (An evaluation of some concepts in Ziya Gökalp's sociology). Erzurum : Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesi Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- . 1971. *Malankalar'ın toplumsal yapısı* (The Molokans' social structure). Atatürk Üniversitesi Yayınları 137.
- . 1972. *Doğu Anadolu'da sağlık-hastalık sisteminin toplumsal araştırması* (A community health system study in East Anatolia). Atatürk Üniversitesi Yayınları 161.
- . 1974 *Yoksulluk kültürü* (Culture of poverty). Atatürk Üniversitesi Yayınları 336.
- Türkiye'de sosyal araştırmaların gelişmesi* (The development of social research in Turkey). 1971. Hacettepe Üniversitesi Yayınları D-11.
- WEBSTER, DONALD E. 1939. *The Turkey of Atatürk*. Philadelphia : American Academy of Political and Social Science.
- WEIKER, WALTER F. 1969. Modern Turkish studies. *Middle East Studies Association Bulletin* 3(3) : 1-16.
- YAŞA, İBRAHİM. 1955. *Hasanoğlan köyü'nün iktisadi yapısı* (The socio-economic structure of Hasanoğlan village). Ankara : Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- . 1957. *Hasanoğlan : Socio-economic structure of a Turkish village*. Ankara : Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- . 1959 a. Köylerin sosyolojik bakımdan incelenmesinde bazı esaslar. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 14 (1). [IY]
- . 1959 b. Örnek olay araştırmalarında gözlem ve mülakat metodlarının önemi. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 15(2). [IY]
- . 1960. *Sindel Köyü* (Sindel village). Ankara : Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.

- . 1962 a. Toplum kalkınması ve köylerimizde yardımlaşma gelenekleri. **Ankara nÜiversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 18(1). [IY]
- . 1962 b. Türkiye'de halk sağlık folkloru ve meseleleri. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 17(3-4). [IY]
- . 1962 c. **Köy inceleme ve araştırmalarında metod**. Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Yayınları 139. [IY]
- . 1963 a. Taygeldi ailesi, ayrı cinsten çocuklu dulların evlenmesi. **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 17(2). [IY]
- . 1963 b. Sindel (karşılaştırmalı bir köy- araştırması özeti). **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi** 18(2). [IY]
- . 1966 a. **Ankara'da gecekodu 'alleri** (Shantytown families in Ankara). Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü Yayınları 46.
- . 1966 b. **Gecekodu ailelerinin işgüc çeşitleri**. Siyasal Bilgiler Fakültesi İskân ve Şehircilik Enstitüsü Yayınları 3. [IY]
- . 1968. İçgâçlerin büyük şehirlerin işgüc çeşitlerindeki etkileri. **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi** 1(1-4) [IY]
- . 1969. **Yırmibeş yıl sonra Hasanoğlan köyü** (Hasanoğlan village after twenty-five years). Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları 270.
- YALGIN, ALİ RIZA. 1950. **Toroslar'da Karatepeli bölgesi** (The Karatepeli district of the Taurus Mountains). CHP Halkevi Yayınları [WE]
- YAVUZ, FEHMİ. 1962. **Şehircilik** (Urban planning). Ankara : Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü.
- . 1966. Ankara ve şehirciliğimiz (Ankara and our urban planning). **Mimarlık Dergisi** 11.